

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Покладок Ольги Володимирівни

«Архітектурно-планувальна трансформація рекреаційних систем приміських зон великих міст (на прикладі міста Львова)», подану на здобуття наукового

ступеня кандидата архітектури за спеціальністю

18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури

у спеціалізовану вчену раду Д 35.052.11.

На розгляд представлено дисертацію обсягом 238 сторінок (у тому числі 160 сторінок тексту, 44 сторінки графічного матеріалу, 17 сторінок списку використаних джерел з 194 найменувань та 5 додатків на 17 сторінках).

Актуальність дисертаційного дослідження. Сучасному періоду розвитку України, в умовах зміни економічних формацій, децентралізаційних адміністративно-територіальних реформ та депопуляційних процесів, притаманні значні перетворення, які потребують реформування наукових засад містобудівної діяльності задля визначення концептуального підґрунтя щодо подальших практичних дій. У цій площині набуває особливої ваги просторова реорганізація *рекреаційної діяльності*¹ пострадянського періоду становлення країни та її регіонів, яку спрямовано на відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини поза межами її постійного місця проживання у визначених, згідно із законодавством, місцях природно-заповідних територій та об'єктів. З огляду на це, дисертаційне дослідження слід визнати *корисним і своєчасним*.

Актуальність теми дисертації, визначається не тільки *нагальною потребою дослідження* багаторівневих новітніх трансформацій приміських зон великих (крупних та найкрупніших) міст, що зумовлені активізацією забудови приміських територій із перетворенням їх у місця постійного проживання, та руйнацією рекреаційної інфраструктури¹, сформованої за часів СРСР, а подекуди й втратою рекреаційних ресурсів¹; а й *необхідністю наукового забезпечення* робіт з функціонально-планувального впорядкування та розвитку рекреаційних систем у зонах впливу цих міст, що відповідає потребам громадян, державним інтересам у сфері охорони здоров'я нації та загальносвітовим тенденціям.

Наукова новизна одержаних результатів. Цікавим й новим, на наш погляд, в дослідженні є спроба теоретично осмислити феномен периферійності у розвитку рекреаційної функції на тернах приміських зон великих (крупних та найкрупніших) міст крізь призму теорії центральних міст та моделі «центр – периферія» Вальтера Кристалера. На цих засадах, автором *висунуто робочу гіпотезу* (с. 171), за якою

¹ «Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України», Загальні положення.

«теорія Кристалера може бути застосована для обґрунтування ... розвитку рекреації в периферійних зонах великого міста при умові заповнення допущень конкретними характеристиками цих територій та характеристиками туристично-рекреаційної сфери» (с. 172). На базі цього припущення, здобувачкою **побудовано низку моделей: архітектурно-планувальної реорганізації** рекреаційних територій², із урахуванням п'яти груп наявних факторів та умов (природно-ландшафтні умови (ліси, річки, озера, стави); наявні історико-культурні, археологічні та архітектурні пам'ятки; складена система розселення; існуюча транспортна мережа; існуючі рекреаційні об'єкти та рекреаційна інфраструктура) (рис. 5.2.1, с. 174); формування **перспективних напрямів розвитку** приміської рекреаційної системи (рис. 5.2.2, с.177); **радіально-кільцеву функціонально-просторову** модель організації та напрямів розвитку приміської рекреаційної системи із урахуванням просторових, часових (тривалість) та функціональних параметрів зон впливу Львова (рис. 5.2.3, с. 179); **просторової структури** приміської рекреаційної системи із виділенням природно-ландшафтного та антропогенного каркасів території та урахуванням інтенсивності рекреаційної діяльності (рис. 5.2.4, с. 181); та **запропоновано авторську концепцію, яку представлено моделлю функціонально-просторової організації та розвитку приміської рекреаційної системи** у зоні впливу Львова із виділенням трьох типів рекреаційних районів за ступенем «периферійності» та «рекреаційно-утворюючою функцією» (рис. 5.3.2, с. 188), що є вагомим внеском у містобудівну науку та сприяє вирішенню практичних завдань містобудування.

У роботі вдосконалено: методи дослідження та прийняття рішень щодо архітектурно-планувальної організації рекреаційних систем приміських зон великих (крупних та найкрупніших) міст; обґрунтовано вимоги до розміщення й архітектурно-планувальних рішень нових рекреаційних територій та об'єктів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Досягнення мети та вирішення поставлених задач, обґрунтованість одержаних результатів базуються на аналізі значної за обсягом та змістовним наповнення джерельної бази – кількістю опрацьованих літературних джерел (194 позиції), архівних та проектних матеріалів, що стосуються як рекреаційних систем приміських зон великих міст, так і архітектурної галузі в цілому; застосуванні міждисциплінарних підходів (системного, соціо-екологічного, історико-логічного); комплексу методів дослідження: системного аналізу, аналізу статистичних джерел, аналогії, картографічний, соціологічний (анкетування, опитування), натурних обстежень (досліджено 81 українських та 12 закордонних рекреаційних об'єктів) та узагальнення, що дозволило авторці розглянути архітектурно-планувальну трансформацію рекреаційних систем приміських зон великих (крупних та найкрупніших) міст у сутнісному, системно-функціональному й організаційно-

² «Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України», Загальні положення.

управлінському аспектах. Усі складові наукової праці оприлюднювалися на українських та міжнародних наукових конференціях, опубліковані у наукових фахових виданнях, у виданнях інших держав, використовуються у методичному забезпеченні предметів спеціальності 191 – Архітектура та містобудування, розробці проектної документації. Зазначене дає можливість вважати, що результати дисертації є достовірними та обґрунтованими.

Значення результатів роботи для теорії та практики. Практична цінність дисертаційного дослідження полягає в доповненні загальноприйнятих методичних підходів до містобудівного та архітектурного проектування. Обґрунтовані у роботі принципи, методики та прийоми можуть стати корисними при розробці програм розвитку приміських рекреаційних систем; їх доцільно використовувати під час розроблення містобудівної документації, зокрема: схем планування територіальних громад, генеральних планів поселень, детальних планів території; при опрацюванні архітектурно-планувальних рішень нових рекреаційних територій і об'єктів.

Отримані авторкою наукові результати можна рекомендувати для використання в навчальному процесі вищих навчальних закладів освіти при підготовці фахівців за напрямом підготовки 191 «Архітектура та містобудування».

Структура і обсяг дисертаційної роботи. Структура представленого матеріалу не викликає зауважень. Дисертація включає анотацію, вступ, п'ять розділів, загальні висновки, список використаних джерел і додатки. За структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає чинним вимогам.

У вступі подається: загальна характеристика дисертації, обґрунтування вибору теми дослідження, виявлено зв'язок із сучасними дослідженнями з цього напрямку, сформульовані мета та завдання дослідження, його предмет та об'єкт, наведено перелік методів дослідження (перераховуються використані наукові методи та обґрунтовується вибір методів, що забезпечують достовірність отриманих результатів та висновків). Коротко та чітко викладено основні наукові положення, що виносяться на захист. Надано відомості про використання результатів дослідження та рекомендації щодо їх практичного використання. Наведені засоби апробації дисертації і кількість наукових праць відповідають загальним вимогам.

У першому розділі «Дослідженість проблеми та досвід організації рекреації на приміських територіях великих міст» розглянуто стан дослідженості проблеми, систематизовано наукові праці; визначено категоріально-понятійний апарат, уточнено поняття приміської рекреаційної системи; приділено увагу історичним формам рекреації на приміських територіях; проаналізовано світовий і вітчизняний досвід організації приміських рекреаційних систем.

Постановка проблеми та представлений огляд літератури свідчать про наукову ерудицію здобувача та знання нею наукової літератури – як вітчизняної, так і зарубіжної. У розділі розглянуто генезу формування рекреації на приміських територіях Львова, з'ясовано, що рекреаційні об'єкти і території протягом свого існування, поступово, під

впливом соціально-економічних та політичних чинників, змінювали свої функції та властивості. Вивчення трансформації рекреації в приміській зоні з залученням результатів дослідження етапів розвитку процесів урбанізації на рекреаційних територіях приміської зони м. Львова дозволило автору здійснити аналіз виділених етапів для виявлення об'єктів, які зазнають трансформації і можуть бути залучені до рекреаційного процесу в нових умовах.

Здійснений аналіз еволюції історичних форм рекреації, а також вивчення світового досвіду формування рекреаційних систем на приміських територіях великих (крупних та найкрупніших) міст (для порівняння виділено міста України, Німеччини, Польщі, близькі до Львова за населенням, географічним розташуванням, кліматичним поясом та форматом рекреаційних потреб), надав можливість сформулювати перелік й охарактеризувати рекреаційні об'єкти для кожного з обраних міст (Львів, Дніпро, Кривий Ріг, Вінниця, Дрезден, Ганновер, Ляйпціг, Краків, Лодзь, Вроцлав), проаналізувавши їх розташування у приміській зоні, функціонально-планувальну організацію рекреаційного комплексу, архітектурно-композиційні рішення об'єкта та окреслити види рекреаційної діяльності. Здобувачкою з'ясовано, що єдність рекреаційних просторів та функціонально-планувальна структура найбільш сформована у рекреаційних осередках Німеччини; у Польщі приміська рекреаційна система перебуває в процесі формування та розвитку; для сучасних рекреаційних осередків України характерним є процес реорганізації, який характеризує відособленість та самостійність функціонування локальних рекреаційних об'єктів. Відсутність системної взаємодії між рекреаційними об'єктами та територіями призводить до нерівномірного навантаження на рекреаційні ресурси та неконтрольованого розвитку рекреації. При порівнянні міст здобувачкою виявлено залежність локальності об'єктів рекреації від розвинутості поселенської.

У другому розділі «Методика дослідження архітектурно-планувальної організації та змін в приміських рекреаційних системах великих міст» охарактеризовано загальнонаукові методи дослідження архітектурно-планувальної організації рекреаційних систем; розглянуто спеціальні методики, визначено методичний інструментарій дослідження рекреаційних систем приміських зон та емпіричну базу дослідження архітектурно-планувальних трансформацій приміської рекреації

Методом багатофакторного аналізу здобувачкою з'ясовуються зв'язки між умовами розміщення та особливостями архітектури рекреаційних об'єктів. Відповідно до сформульованих завдань, які послідовно вирішувались у розділах дисертації, авторкою опрацьовано алгоритм дослідження трансформацій рекреаційних систем, який охоплює шість етапів, а саме: вивчення стану дослідженості проблеми, систематизація наукових і нормативних джерел, синтез історичної й теоретичної інформації; використання методів комплексного аналізу факторів впливу, що дозволило сформулювати мету, завдання, визначити структуру

дослідження; порівняльний аналіз світового й вітчизняного досвіду організації приміської рекреаційної системи; систематизація інформації методом статистичного аналізу щодо розташування рекреаційних об'єктів на приміській території; опрацювання функціонально-планувальної моделі на основі даних про потенціал природного середовища та рекреаційні потреби користувачів; узагальнення результатів роботи й обґрунтування рекомендацій архітектурно-планувальної організації та розвитку рекреаційної системи приміських зон великих (крупних та найкрупніших) міст. У межах дослідження авторкою проведено соціологічне опитування та здійснено анкетування; виділено та охарактеризовано ієрархічних рівні архітектурно-планувальної організації приміських рекреаційних систем.

Дослідженням архітектурно-планувальних трансформацій рекреаційних систем приміської зони м. Львова вибрано та опрацьовано сім рекреаційних зон (Львівську; Ростоцьку; Стільську; Роздільсько-Миколаївську; Верещицько-Дністерську; Гологірську та Кам'янсько-Бузьку) та 81 рекреаційний об'єкт, споруджений 1991-2018 рр. (із них 12 проаналізовано детально). Для аналізу закордонного досвіду вибрано 12, а для дослідження історичних особливостей архітектури рекреаційних закладів – 6 об'єктів. Зроблено вибірку міст-аналогів за кількістю населення та розташуванням відносно кліматичних поясів, відібрано 9 міст, подібних до Львова за величиною рекреаційного навантаження та географічним розташуванням.

У третьому розділі «Передумови розміщення та розвитку рекреації на приміських територіях великих міст (на прикладі Львова)» розглянуто природно-ландшафтні та історико-культурні ресурси розвитку рекреації на приміських територіях; містобудівні умови та теоретичні аспекти організації рекреаційних систем; соціально-економічні умови та нормативно-правові вимоги організації приміської рекреації.

З'ясовано, що природне середовище та рекреаційні території приміської зони Львова вирізняються характерним рельєфом, рослинністю та гідромережею. Підтверджено, що для розвитку рекреації в приміській зоні великих (крупних та найкрупніших) міст важливою стає наявність історико-культурних об'єктів та територій. З'ясовано, що історико-культурна спадщина Львівщини охоплює значні території, формує мальовничі краєвиди міських і сільських поселень та є незамінною складовою розвитку рекреації. Дослідженням визначено місця концентрації рекреаційних утворень з мінімальним рівнем перетворення природного та історико-культурного середовища; здійснено функціональне зонування території та створено просторову модель перспективного розвитку приміської рекреаційної системи. Встановлено, що існуюча сьогодні просторова будова рекреаційної системи в приміській зоні великих (крупних та найкрупніших) міст вимагає переходу на нову методологічну платформу її організації та розвитку.

У четвертому розділі «Особливості трансформації архітектурно-планувальних рішень рекреаційних об'єктів приміської зони м. Львова» розглянуто архітектурно-

планувальне переосвоєння рекреаційних територій та особливості архітектурної організації нових рекреаційних об'єктів; оцінено зміни в рекреаційній системі та архітектурі об'єктів пострадянського періоду (на прикладі приміської зони Львова)

Розглянуто трансформації в рекреаційній системі приміської зони Львова, які відбувались під впливом соціально-економічних змін в Україні та визначено їх основні властивості (рис. 4.1.1). Здійснено архітектурно-урбаністичну інвентаризацію об'єктів відпочинку, що виконували рекреаційну функцію на приміських територіях м. Львова у період із 1970 по 1980 рік (20 оздоровчих таборів, в яких у рік оздоровлювалось 30-35 тис. дітей) та виділено їх типовість.

Встановлено зміни, що відбуваються при вдосконаленні архітектурно-планувальних рішень садово-городніх і дачних ділянок. Дана детальна характеристика 30-ти дачних будинків приміської зони Львова. При дослідженні виявлено 81 новий рекреаційний об'єкт (рис. 4.2.1, с.148), споруджені в пострадянський період у приміській зоні Львова (15 об'єктів аналізувалось детально). Розгляд рекреаційних об'єктів та територій у приміській зоні міста, який враховував аналіз елементів, зв'язків та існуючих взаємовідносин, підтвердив недостатній розвиток рекреаційної інфраструктури приміської рекреаційної системи, яка суттєво відстає від показників розвинених європейських країн. Означене надало можливість здобувачці ґрунтовно опрацювати класифікацію рекреаційних об'єктів у зоні впливу Львова за віддаленістю від центрального міста; взаємозв'язком із іншими об'єктами; рекреаційним потенціалом території; типом об'єкта та тривалістю відпочинку (табл. 4.2.1, с. 151 – 152).

Виокремлено особливості розміщення об'єктів рекреації в приміській зоні Львова; дана характеристика транспортній мережі та зацентовано увагу на тому, що на даному етапі розвитку приміська рекреаційна система у зоні впливу Львова не є оптимально розвиненою, рекреаційні ресурси використовуються малоефективно, архітектура об'єктів маловиразна й конфліктує з природно-ландшафтними умовами місцевості.

У п'ятому розділі «Принципи та модель функціонально-просторової реорганізації та розвитку рекреації приміських зон великих міст» визначено принципи розміщення, архітектурно-планувальної організації та розвитку приміських рекреаційних систем; запропоновано концепцію та модель функціонально-просторової організації рекреації у приміській зоні Львова; надано практичні рекомендації щодо апробації розробленого теоретико-методичного інструментарію.

Дисертанткою визначено й охарактеризовано основні принципи архітектурно-планувальної організації приміської рекреаційної системи (функціональної цілісності; ієрархічності; ефективності рекреаційної діяльності; екологічності та збереження природних ресурсів; компактності; узгодженості; розподілу рекреаційних потоків) (рис. 5.1.1). На основі визначених принципів обґрунтовані положення

концепції просторової організації та розвитку рекреаційної системи приміської зони м. Львова. Запропоновані принципи закладені в основі формування функціонально-просторової моделі приміської рекреаційної системи, що охопила три етапи (аналіз просторових моделей; врахування факторів при формуванні моделі; обґрунтування проєктованих напрямів розвитку просторової моделі (рис. 5.2.1, 5.2.2)).

На основі авторської концепції функціонально-планувального розвитку рекреації у приміській зоні м. Львова виділено три перспективні рекреаційні райони (центром 1 рекреаційного району є Яворівське озеро; 2 рекреаційний район: Старе Село – Свірж – Поморяни, формується на основі історико-культурних об'єктів; центром 3 рекреаційного району є Великий Любінь, в якому розташований один із найстаріших в Європі бальнеологічний і кардіологічний курорт), яким надана характеристика та окреслено напрямки їх перспективи розвитку (рис. 5.2.3, 5.3.2).

Зміст дисертаційної роботи викладено логічно послідовно, графічно робота добре оформлена. Висновки до дисертаційного дослідження відповідають визначеним завданням дослідження, базуються на результатах проведених досліджень, є обґрунтованими, теоретично і практично значимими.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Зміст дисертаційної роботи повною мірою викладено в 11 друкованих працях, з яких: 8 статей у наукових фахових виданнях України; 1 стаття в науковому виданні Польської академії наук; та 2 тезах наукових конференцій.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає вимогам державних стандартів ДАК України. В тексті автореферату дисертації відображені основні положення, зміст, результати та висновки дослідження.

Дискусійні положення, зауваження до дисертаційної роботи та побажання.

Загалом, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Покладок Ольги Володимирівни «Архітектурно-планувальна трансформація рекреаційних систем приміських зон великих міст (на прикладі міста Львова)» слід зазначити, що у процесі розгляду матеріалів дисертаційної роботи виникли зауваження:

1. Об'єкт, предмет та межі дослідження слід формулювати чіткіше. Так, у визначенні об'єкту, як і теми дослідження присутня ознака «великих» міст (на прикладі міста Львова). Однак, у містобудуванні «великі міста» є терміном, який означає до якої групи населених пунктів за чисельністю населення належить місто. Щодо Львова, за ДБН Б.2.2-12:2019, його віднесено до групи «крупні (значні)» міста із населенням понад 500 до 800 тис. осіб (табл.4.2). Теж саме зауваження стосується й обраних за подобою до Львова «великих міст», до яких у переліку за означенням ДБН, належить лише Вінниця (с. 3, 71). У дефініції предмету дослідження, щодо назви роботи, варто було б залишити лише термін «трансформація». Щодо меж

дослідження, у дефініцію територіального їх аспекту – «приміська зона» слід було б включити ще й «зону впливу» міста Львова. Оскільки саме вона визначається відстанню до центрального міста та презентується моделлю вкладених кіл (рис. 1.1.4, 1.3.1 й інші), приміська ж зона міста Львова за «Генеральним планом Львів-2025» є значно меншою³.

2. З огляду на хронологічні межі, які охоплюють період 1991-2019 років, та тему дослідження, дискусійним при аналізі історичних форм рекреації на приміських територіях та рекреаційних потреб розвитку «середовища для відпочинку, фізичного і духовного відродження людини, на різних історичних етапах» (с. 49) є відсилання до періодів «неоліту... мідного... та бронзового віків» (с. 50). Оскільки за часів відсутності міст, ще не виникли ані приміські території, ані рекреаційні потреби їх мешканців.

3. Використовуючи теорію «центр – периферія», переосмисливши феномен периферійності в урбаністиці та обґрунтувавши ідеалізовану просторову модель рекреаційної системи у зоні впливу великого на прикладі міста Львова, слід пам'ятати, що будь-яка модель, як інструмент дослідження, є спрощеним відображенням реальності. Тому при переході до просторової моделі розвитку рекреації приміської зони Львова доцільно було б здійснити інтегральну оцінку рекреаційного потенціалу цієї території, рівня його запасу–вичерпання за системою встановлених у дослідженні критеріїв, а також надати пропозиції щодо використання результатів дослідження для інших міст України.

4. Бажано було б у термінологічному словнику надати визначення не лише з посібників та довідників (Додаток В), а й з першоджерел – Закону України "Про природно-заповідний фонд України" (2456-12), «Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» (679/16695), ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування та забудова територій»; а також, зважаючи на визначення категоріально-понятійного апарату та уточнення понять, які здійснено автором навести й власні, конкретизовані дефініції термінів, що опрацьовано.

5. У тексті дисертації та автореферату є певні технічні похибки та повтори. У висновках не окреслено напрями подальших досліджень.

Загальні висновки та оцінка дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота Покладок Ольги Володимирівни «Архітектурно-планувальна трансформація рекреаційних систем приміських зон великих міст (на прикладі міста Львова)» є завершеною та самостійною науковою працею, яка містить ознаки теоретичної значущості та практичної цінності. Актуальність вибраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій,

³ http://loda.cadastre.com.ua/files/plan_store/DodMBD/Lviv/Lviv_syst_rozs/Lviv_syst_rozs.jpg

новизна й повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам до кандидатських дисертацій.

Наукова і практична цінність роботи, а також новизна запропонованих рішень дають підстави вважати, що дисертаційне дослідження Покладок Ольги Володимирівни «Архітектурно-планувальна трансформація рекреаційних систем приміських зон великих міст (на прикладі міста Львова)» відповідає вимогам пунктів 9 та 11 «Порядку присудження наукових ступенів» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (зі змінами, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 р. №656), що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури, а її авторка – Покладок О.В., заслуговує на присвоєння їй наукового ступеня кандидата архітектури за спеціальністю 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури.

Доктор архітектури, професор,
професор кафедри містобудування
Київського національного університету
будівництва і архітектури

І. І. Устінова

Підпис І. І. Устінової «засвідчую».

засв. мат. рк

Тациш В.В.

Перший професор

Черемшова Д.О.